

Міністерство освіти і  
науки, молоді та спорту України

Прикарпатський національний університет імені  
Василя Стефаника

Юридичний інститут

Івано-Франківський обласний осередок Асоціації  
кримінального права України

# **Політика в сфері боротьби зі злочинністю**

Матеріали Всеукраїнської науко-  
во-практичної конференції  
(1-2 березня 2013 року)

м. Івано-Франківськ, 2013

ББК 67.9 (4Укр)

П68

**Оргкомітет та редакційна колегія:**

**Фріс Павло Львович** – завідувач кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Заслужений діяч науки і техніки України, академік АН ВО України, доктор юридичних наук, професор

**Микитин Юрій Іванович** – заступник директора Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент

**Загурський Олександр Богданович** - доцент кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, кандидат юридичних наук, доцент

**Козич Ігор Васильович** – старший викладач кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук

**П68** Політика в сфері боротьби зі злочинністю [текст] : *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (1-2 березня 2013 року, м.Івано-Франківськ). - Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. - 307 с.

*У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю», яка відбулася 1-2 березня 2013 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.*

*Висвітлюються результати наукових досліджень проблем кримінально-правової, кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політики, а також інші аспекти політики Української держави в сфері боротьби зі злочинністю.*

*Теоретичні положення і практичні рекомендації учасників конференції щодо удосконалення різних підсистем політики в сфері боротьби зі злочинністю стануть вагомим кроком на шляху розвитку правової думки та законодавчого процесу.*

*Для студентів, слухачів, курсантів юридичних інститутів та факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.*

© Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013

|  |            |
|--|------------|
| <b>Загурський О.Б.</b> До питання удосконалення понятійного апарату кримінального процесуального закону .....  | 214        |
| <b>Зеленський С.М.</b> Справедливість як критерій доцільності конвергенції моделей кримінального судочинства .....   | 217        |
| <b>Кадук С.В.</b> Сучасні засоби функціонування натурних колекцій .....  | 220        |
| <b>Лотоцький М.В.</b> Актуальні питання перехідних положень нового Кримінального процесуального кодексу України.....   | 223        |
| <b>Микитин Ю.І.</b> Кримінально-правова і кримінально-процесуальна політика у сфері примирення за новим КПК України як підґрунтя для застосування медіації .....                           | 225        |
| <b>Стеблінська О.С.</b> Окремі питання ролі органів слідства і прокуратури в системі органів кримінальної юстиції згідно нового КПК України.....   | 227        |
| <b>Люліч В.А.</b> Закріплення права захисника на збирання доказів у Кримінальному процесуальному кодексі України ....  | 229        |
| <b>Максимів Л.В.</b> Деякі особливості застосування тимчасового арешту як засобу забезпечення видачі особи (екстрадиції) .....   | 232        |
| <b>Пришляк С.О., Дякун М.В.</b> Поняття та особливості застосування домашнього арешту за новим КПК України .....   | 234        |
| <b>Скільський І.І.</b> Проблемні аспекти правового регулювання меж судового розгляду згідно нового Кримінального процесуального кодексу України .....                                      | 236        |
| <b>Харченко І.Г.</b> Гіпноз та можливості його використання в боротьбі з правопорушеннями .....  | 238        |
| <b>Шпілярович В.В.</b> Деякі питання дослідження критеріїв розмежування заходів безпеки, що характерні для кримінального права України, та кримінально-процесуальних заходів безпеки ..... | 240        |
| <b>Питання кримінально-виконавчої політики .....</b>   | <b>242</b> |
| <b>Копотун І.М.</b> Витоки становлення кримінологічних засад протидії пенітенціарній злочинності .....   | 242        |
| <b>Притула А.М.</b> Порушення правил роздільного тримання – потреба в криміналізації діяння.....   | 244        |
| <b>Клім С.І.</b> Бінарність реалізації права на сім'ю в місцях позбавлення волі .....  | 247        |

*Луцолова І.А., Постернак С.В.* Український СІЗО – територія тортур.....249

**Особливості кримінологічної (профілактичної) політики ..... 251**

*Бабенко А.М.* Криміногенний «простір» України та кримінологічна політика запобігання злочинності: регіональний вимір.....251

*Басиста І. В., Гуцуляк М.Я.* Поняття, форми та ознаки злочинності в ОВС.....255

*Блажівський Є.М.* Криміногенний вплив політики на протидію злочинності: досвід кримінологічного моніторингу .....258

*Йосипів А.О.* Взаємозв'язок маргінальних груп та злочинності.....261

*Канібер Ю.М.* Кримінологічний моніторинг порушень правил торгівлі бензином .....265

*Колодяжний М. Г.* Злочинності – громадську протидію (сучасний досвід США) .....269

*Маляр Г.В.* Усунення корупціогенних чинників у нормах, що регулюють надання безоплатної вищої освіти в Україні.....271

*Медицький І.Б.* «Ціна» окремих видів покарань для українського суспільства: у продовження дискусії.....274

*Петечел О.Ю.* Психологічні аспекти віктимної поведінки неповнолітніх жертв злочину.....277

*Пряхіна Н.О.* Девіантна поведінка неповнолітніх як наслідок насильства щодо них .....279

*Телефанко Б.М.* Призначення покарання і рівень рецидивної злочинності .....282

*Шеремет О.С.* Багатогранність участі місцевої громади у запобіганні злочинам .....284

*Соловій О.Я.* До питання про види негативної посткримінальної поведінки .....287

*Туз Н.Д.* Недоліки сімейного виховання як основа формування особи неповнолітнього злочинця.....291

**Відомості про авторів ..... 294**

*вослужбовців // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 19-20 квітня 2012 р. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – 624 с.*

Петечел О.Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент*

### **ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ ЖЕРТВ ЗЛОЧИНУ**

На сьогодні активно розвивається сфера психолого-педагогічних знань, пов'язана з осмисленням такого структурного компонента суспільства, як підростаюче покоління. Дослідження проводяться в напрямку намагання розкрити особливості різних вікових періодів, визначити взаємовідносини молодого покоління та дорослого світу, відношення до підростаючого покоління тощо. Як зазначає Д. Фельдштейн, дитинство не тільки дуже чутливе до всіх змін у соціумі, відповідно реагуючи на них, саме воно ставить перед дорослими все нові і нові завдання, реально активно впливаючи на суспільство [3, с.3]. Тому ставлення до дітей тільки як до нащадків і не більше є надзвичайно великою помилкою. Відповідно, максимальних захист дітей від негативних впливів, в тому числі асоціальних, може дати серйозний потенціал для розвитку майбутнього покоління.

Розглядаючи питання віктимної поведінки неповнолітніх, слід вказати, що віктимна поведінка є різною, в залежності від того, в якому середовищі перебуває дитина: віктимна поведінка в сім'ї, віктимна поведінка в шкільному середовищі та віктимна поведінка «на вулиці». Спробуємо коротко охарактеризувати кожен із вказаних напрямів.

На формування поведінки дитини великий вплив має атмосфера в сім'ї. Найбільш криміногенним потенціалом володіють сім'ї, де панує атмосфера постійних сварок, які переходять у бійки між подружжям, побиття батьком чи матір'ю дитини. Така ситуація ставить останню перед вибором, який вона не може і не хоче зробити через небажання, незнання і не усвідомлення, чию позицію підтримати – батька чи матері. Дитина гостро переживає свою соціальну незахищеність і безпорадність. Ці переживання травмують нервову систему дитини, пригнічують її, впливають на психіку [92, с.68]. Жорстоке поводження батьків з дітьми, грубе приниження їх гідності призводять до виникнення у дітей озлобленості. Несприятливі сімейні стосунки через дисгармонію батьківсько-дитячих взаємин порушують психічний розвиток дитини, неадекватні моделі поведінки дорослих призводять до того, що з'являється все більше дітей, які "випадають" із сім'ї.

На нормальний соціально-психологічний розвиток дитини впливає холодність, відчуженість батьків у ставленні до дитини, конфлікти між батьками, фізичні покарання дітей. Дослідження, проведені І. В. Дубровіною, показують, що серед дорослих, дитина у 98% випадків хоче бачити партнером у спілкуванні матір [2, с. 99]. Це детермінує формування патологічних особливостей поведінки, зокрема, розвиток ранніх дитячих неврозів у вигляді страхів, тривожності,

роздратованості, акцентуації характеру як стійкого, неадекватного реагування на певні соціальні ситуації, яке перебуває на межі норми і патології.

Відсутність позитивних емоційних стосунків із близьким сімейним оточенням, упевненості дитини в постійності та надійності любові батьків, їхній незмінній підтримці та повному прийнятті проявляється згодом у спотворення особистісного розвитку. Як наслідок дії даних психологічних факторів є безконтрольна поведінка, знижена здатність дитини до адаптації, відсутність адекватного засвоєння моральних норм та правил поведінки, потреба в додатковому контролі з боку суспільства. Для такої дитини характерною стає агресивна або провокуюча поведінка, що має наслідком вчинення щодо неї насильницьких злочинів. Крім того, негативними наслідками є також низький рівень успішності в школі, безмісцеве та безцільне дозвілля, поширення шкідливих звичок, зниження самооцінки, ускладнення стосунків з оточенням, погіршення самопочуття, здоров'я. Для дітей, позбавлених достатньої уваги, ласки та батьківської любові, характерний високий рівень агресії.

Шкільне середовище відіграє важливу роль у становленні особистості, задоволенні її духовних потреб. Комфортне становище у школі, де неповнолітній проводить значну частину свого часу, є умовою його успішної соціалізації. Але і в школі при всій різноманітності навчальних закладів та програм до сьогодні не створені умови для можливості включення дітей в ситуації, які потребують прояву ними особистісної соціальної активності, самовизначення і відповідальності. Тому, не дивно, що обов'язкові заняття, при відсутності сформованої потреби у досягненні знань, сприймаються школярами як нав'язливі, непотрібні, ведуть до виникнення негативізму. Процес дезадаптації в школі проходить кілька стадій: рання стадія (негативне ставлення до навчальної діяльності, небажання вчитися, порушення дисципліни), середня стадія (прагнення дезорганізувати існуючий порядок – основний засіб соціального захисту і компенсації, сварливість, прагнення до привілейованого становища, приниження слабких), вища стадія (яскраво проявляються асоціальні потреби, цинізм, грубість, озлобленість, агресивність, які виступають засобом психологічного та соціального захисту).

Найважливішими факторами, які впливають на дитину, є досягнення в навчанні й взаємини з однокласниками та вчителями. Багатьма дітьми низькі бали успішності сприймаються як свідчення обмежених інтелектуальних можливостей, тому стають дуже сильними психотравмуючим фактором. Невстигаючий учень постійно перебуває в гнітючій ситуації неуспіху. Звідси і негативне, зневажливе ставлення до вчителів, що породжують конфлікти між учнем і вчителем.

Низька успішність породжує в дітей небажання ходити до школи, щоб не бути об'єктом критики або глузування з боку вчителя, невдахою в очах однокласників.

Однією з причин дискомфорту почуття дитини в шкільному середовищі є пропуски занять через небажання вчитися. Вимоги вчитися при відсутності у дитини звички працювати, навичок докласти зусиль у процесі роботи сприйма-

ються як насильство над особистістю, викликають опір. Систематичні пропуски занять призводять до того, що дитина не хоче повертатися до "чужого" їй класу.

У деяких дітей відсутня мотивація до навчання. Трапляється, що поштовхом до залишення навчання є позиція батьків: байдуже ставлення до проблем дітей у школі, стеження лише за оцінками, авторитарний стиль виховання. Оскільки у віці 12-14 років підліток, як правило не наважується виявляти опір діям батьків, вчителів, негативні прояви часто залишаються непоміченими або сприймаються як незначні. Однак ці негативи з часом переходять у більш серйозні, стаючи детермінантами девіантної поведінки неповнолітніх [1, с. 150]. Вказані обставини негативно впливають і на відносини з однокласниками в школі, вони стають більш напружені, афективно забарвлені, іноді навіть агресивні, і як наслідок – бійки, образи, знущання дітей один над одним.

Помилкою у шкільному вихованні, яка часто веде до виникнення у дітей глибоких психічних травм, є переконання вчителя у необхідності публічного покарання винного учня. Часто це відбувається у вигляді навмисного або мимовільного приниження гідності молодшої людини, висміювання її на очах в однолітків. Систематичність таких дій в подальшому спричиняє до залишення навчання у школі, призводить до пошуку референтних груп на вулиці. Потреба зберегти відносини з однокласниками, але відсутність відповідних засобів у досягненні цієї мети, призводить до негативних форм поведінки. Основна мета – привернути увагу до своєї особи, показати свою перевагу над однолітками.

Необхідність самоствердження є однією з найголовніших потреб підлітка. І якщо таке самоствердження не реалізовується у сім'ї чи школі, дитина робить це на вулиці. Будь-які порушення в цій сфері, втрата дійсного чи уявного статусу у групі часто сприймаються неповнолітнім як трагедія. Типовим для них є самоствердження через насильство, нерідко воно поєднується з особливою жорстокістю. В основному така агресія спрямована безпосередньо на своїх однолітків, а тому неповнолітні часто стають жертвами насильства по відношенню один на одного. Крім того неповнолітні часто стають жертвами і збоку насильницьких дій з боку дорослих, щодо яких вони помилково відчували довіру та підтримку.

1. Максимова Н. Ю. *Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства* / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна. – К., 2003. – 343 с.
2. Фельдштейн Д. *Феномен Дитинства и его место в развитии современного общества* / Д. Фельдштейн // *Воспитание школьника*. – №1. – 2005. – С. 3
3. *Формирование личности в переходной период: От подросткового к юношескому возрасту* / Под ред. И. В. Дубровиной. – М.: Педагогика, 1987. – 184 с.

Пряхіна Н.О.

кандидат юридичних наук

## ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК НАСЛІДОК НАСИЛЬСТВА ЩОДО НИХ

Субкультура насильства проникла у всі сфери життя неповнолітніх: сім'ю (якщо вона неблагополучна), школу, мікросередовище, міжособові, міжгрупові стосунки і таким чином внесла до духовного світу недостатньо соціалізованих